

Politicus zonder partij

Menno ter Braak

Uitgeverij Diderot

*Aan
E. du Perron
en
Elisabeth du Perron - de Roos*

So wie man uns jetzt erzieht, bekommen wir zuerst eine zweite Natur; und wir haben sie, wenn die Welt uns reif, mündig, brauchbar nennt. Einige wenige sind Schlangen genug, um diese Haut eines Tages abzustossen: dann, wenn unter ihrer Hülle ihre erste Natur reif geworden ist.

Friedrich Nietzsche

Politicus zonder partij

Voorrede over Stirner	9
Een Schrijver na zijn Dertigste Jaar	13
Geschiedenis eener Intelligentie	35
Nietzsche contra Freud	75
Een Zonde tegen den Heiligen Geest	115
Politicus zonder Partij	167
Epiloog	207

Voorrede over Stirner

Men zegt, dat eenige priesters, die het afgesloten land Tibet betraden (de namen en jaartallen zijn mij ontgaan), bij het aanschouwen van de godsdienstige instellingen der Tibetanen zoodanig schrokken van de overeenkomst dier instellingen met het Christendom, dat zij meenden met een speciale grap van den duivel te doen te hebben. Monniken, kloosters, gebeden: dat alles bleek tot hun ontsteltenis in de afzondering gesticht, buiten weten van den paus om, als een groteske, waarin de rozenkransen vervangen waren door gebedsmolentjes... Ik moest aan deze curieuze geschiedenis denken, toen ik, na dit boek te hebben voltooid, het werk van Max Stirner, *Der Einzige und sein Eigentum*, toevallig in handen nam; men zal mij, die het geloof aan het Woord in de volgende bladzijden tracht te ondermijnen, wel op mijn woord willen gelooven, als ik zeg, dat ik Stirner voor het schrijven van *Politicus* zonder Partij niet kende; nergens trouwens zal de lezer den naam of een uitspraak van Stirner geciteerd vinden. Wellicht kan men zich mijn verbazing voorstellen, toen ik, al lezende, in dezen onbekende een verwant ontdekte, en meer dan dat: iemand, die de ontwikkeling van mijn hoofdstuk *Een Zonde tegen den Heiligen Geest* in ongeveer dezelfde etappes had doorgemaakt! Van 1844 af had dit Tibet dus bestaan, zonder dat ik aan een ontdekkingsreis had gedacht! Omdat ik geen geestelijke ben, maar een leek, kwam ik niet op den duivel, maar op dezen inval: als een criticus, die, mijn boek beoordeelend, daarin 'een duidelijk nawijsbaren invloed van Stirner' zou kunnen aantoonen, zou hij dus ongelijk hebben... en toch, in minder letterlijken zin, gelijk! Hij zou, in het trotsche bewustzijn van zijn slimheid, zelfs deze woorden van Stirner kunnen aanhalen: 'Ich begehe getrost die Sünde, welche dem Christen die ärgste scheidt, die Sünde und Lästerung wider den heiligen Geist', en er op wijzen, dat zelfs de titel van mijn vierde hoofdstuk aan Stirner is ontleend; ik zou dan verplicht zijn dat te ontkennen, maar eigenlijk zou ik hem zijn triomf niet misgunnen. Want

inderdaad, al zou mijn criticus het probleem der verwantschap te simplistisch als plagiaat hebben gesteld, de verwantschap zou bij hebben aangetoond.

Wat blijkt hieruit? Vooreerst, dat verwantschap tusschen schrijvers, en zelfs tamelijk groote verwantschap, kan bestaan, zonder dat zij elkaar kennen. De conclusie: A onderging den invloed van B, zal dus in vele gevallen moeten worden gewijzigd: A en B behoorden tot een menschentype, dat langs den weg van verschillende ervaringen tot analoge resultaten komt; zij leefden in een sfeer, die hen tot overeenkomstige reacties en zelfs tot overeenkomstige woorden dwong. Voor zoover ik kan nagaan, heeft Nietzsche Stirner niet gekend; toch zijn Nietzsche's 'Wille zur Macht' en Stirner's 'Ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt' zoo verwant, dat een ijverig speurder naar epigonismen van allerhande soort hier een ruim arbeidsveld zou vinden; er zijn trouwens geesten, die niet aan verwantschap kunnen gelooven, of zij moeten het plagiaat er naast kunnen leggen. De verwantschap 'pur' hindert hen, als een getuigenis van te fonkelende originaliteit.

Een betere speurder, André Gide, gaat zoover (en men neemt het hem, tegenover de andere kategorie speurders, allerminst kwalijk) dat hij in zijn *Prétextes* de verwantschap tusschen Stirner en Nietzsche loochent; 'indigne vous tout simplement en entendant dire: "Stirner et Nietzsche"', comme Nietzsche lui-même s'indignait en entendant dire: "Goethe et Schiller".' Het komt er op neer, dat hij Stirner verwijt, door zijn 'egoïsme' de persoonlijkheid een slavendienst te hebben bewezen, dien zij kan missen, terwijl de aestheet in Gide zich beleedigd voelt door Stirner's ondraaglijken stijl. 'Au cours des 500 pages, pas un accroc, pas un trouble, pas une rencontre; le livre est laid, ressasseur, comble et vide. C'est un livre de ruminant' Scherpzinnige constateeringen van een man, die voor alles de nuance laat gelden en de verwantschap niet naar een formule, maar naar een stembuiging wil berekenen! Ik moet Gide hier onvoorwaardelijk bijvallen; de stijl van Stirner heeft alle

onbeschaamdheid van den herkauwer, die in den waan verkeert, dat de overredingskracht toeneemt naarmate het herkauwingsproces zich vaker herhaalt. Stirner heeft de fout begaan, één ontdekking duizendmaal te willen toetsen aan het levensmateriaal zonder dat duizendmaal te kunnen poëtiseeren; hij is bezeten en dor tegelijk, hij draagt voor met het temperament van een profeet en de techniek van een begaafden onderwijzer; hij ontdekt niets van de dingen uit, maar verglaast onophoudelijk alle dingen met zijn ééne ontdekking: het bedrog door den 'geest'. In den stijl van Stirner leeft nog, zij het in een soepeler gedaante, het filosofen-jargon; zijn onbeschaamdheid inzake de herhaling moet wel een rest zijn van een nooit voldoende afgeworpen filosofenverleden. Met al zijn beweeglijkheid en zin voor de anecdote is Stirner door en door abstract gebleven, schrijver om het resultaat van het betoog, nooit om het genot van den goeden verstaander en het halve woord.

Ik geef den scherpzinnigen Gide alles toe en niettemin... mijn tibetaansche sensatie is er om mij te verzekeren, dat ik mijn verwantschap met Stirner niet kan wegcijferen. Voor mij, waarschijnlijk minder volstrekt aestheet dan Gide, is blijkbaar de inzet van Stirner zoo belangrijk, dat ik hem om dien éénen, gedurfd inzet al zijn tekortkomingen vergeef. Stirner's aanval op den 'geest', waarvan ik den lezer geen verslag behoef te doen, omdat hij er, zij het met andere woorden en andere ervaringen, den parallel van terugvindt in het vierde hoofdstuk van dit boek, was de aanval van een maniak, maar van één dier zeldzame maniakken, die genoeg verstand hebben om hun manie te documenteeren. Men kan Stirner de eer niet ontzeggen, dat hij de hegeliaansche logica van haar laatste steunpunt, een door den 'geest' geprotegeerd burgermans-optimisme, heeft beroofd; in dit opzicht doorstaat hij de vergelijking met Nietzsche, die Schopenhauer's 'geestelijk' pessimisme deed omslaan in zijn aardsch tegendeel. Op zijn manier heeft ook Stirner Dionysos tegenover den Gekruisigde gesteld, de aarde gekozen boven den hemel... om dezen inzet kan ik hem

meer kwijschelden dan Gide deed. Er is een soort herkauwen, dat respectabel blijft, ook al irriteert het den man, die gedoemd is er getuige van te zijn.

Waarom ik er prijs op stel, een schuld tegenover Stirner die geen schuld is, hier af te doen? Voor alles, omdat de naam Stirner een motto en een waarschuwing is. Een auteur, die zich permitteert aan Stirner de voorkeur te geven boven Hegel - zooals hij aan Nietzsche de voorkeur geeft boven Kant - een zoodanig auteur laat zijn lezer bij voorbaat weten, welke partij hij... niet kiest. 'Ich hab' mein' Sach' auf Nichts gestellt': voor dat parool schrikt iedere partijganger met ethische verontwaardiging terug; en er mocht eens een partijman zijn, die dit boek op zicht had en zijn ledige uren beter kon gebruiken...

Rotterdam, 7 September 1933

Een Schrijver na zijn Dertigste Jaar

Wie een boek begint, legt zich met den eersten regel vast voor het geheele boek. Ieder schrijver met een schrijversgeweten aarzelt daarom lang voor hij zich op een regenachtigen morgen neerzet om dien eersten regel te formuleeren; hij weet, dat hij niet meer terug kan, dat hij gewetenloos en opzettelijk barok zou moeten worden om den toon van zijn begin te herroepen. Onder het schrijven zullen honderden varianten opduiken; de gesluierde beelden zullen zich onophoudelijk moeten verscherpen, sommige zullen langzamerhand wegdansen om niet weerom te komen, andere zullen zoo onherkenbaar aan het papier worden toevertrouwd, dat zij den schrijver zelf nieuw toeschijnen; er zullen zelfs bliksems door zijn hersens schieten, die hij 'vondsten' noemt, omdat hij van hun onderaardsch bestaan geen omljnd begrip had; maar den toon van zijn begin zal hij niet meer kunnen verliezen, het geheel zal geschapen zijn met dien beruchten eersten regel. Naarmate hij het einde nadert, zal die toon hem meer gaan hinderen: hij leert al schrijvende zijn toon kennen, hij gaat zich ergeren; hij tracht zijn kruisen in mollen te transposeeren, hij waagt poging op poging zichzelf met zijn toon te verzoenen door alles uit te buiten, wat een toonaard omvatten kan; maar de ervaring leert hem, dat het einde steeds een verlossing beteekent, omdat alleen een einde een begin beslissend ongedaan maakt. En dan: hoe stumperig en officieus is nog vaak het einde! De schrijver heeft zich zoo lang op zijn einde verheugd, dat hij het twintig bladzijden vóór het einde al in verschillende temperaturen heeft doorleefd; zijn boek is afgedacht, voor het afgeschreven is, en de vreugde over het afdenken heeft die van het afschrijven lang en breed verslonden voor die regenachtige middag komt, waarin het einde einde wordt. De laatste zin: en een regenachtige morgen is door een geheel van op eenzelfden grondtoon afgestemde zinnen gekoppeld aan een regenachtigen middag. Nu zullen binnenkort de lezers komen en zij zullen dit geheel als geheel gaan verslinden; zij zullen de kleine

avonturen voor een schrijftafel volbracht, de weerbarstige variaties op den eersten zin, aanvatten als een officieel complex van bedoelingen; de recensenten zullen hun plicht weer doen en alles, wat voor de schrijftafel met kleine, bijna onmerkbare zwenkingen tusschen sigaren en kopjes thee officieus ontstond, zullen zij - met het gelijk van hun vak - tot hun eigen gerief vergrooten. Over het geval van den man, die een jaar of langer de slaaf was van bladen wit papier, zullen zij niet meer spreken; zij zullen spreken over 'den roman', 'het essay', 'de figuur' (denk niet aan de schrijftafel: de figuur!) en 'zijn generatie'. Of: als zij spreken over dien armen slaaf van dat diabolische papier dan zullen zij ook dat martelaarschap weer vergrooten, tot de schrijver zichzelf niet meer als martelaar herkent; zooiets was die kweiling toch niet, zal hij denken, met zulke krasse gebaren placht ik niet tegen den toon van mijn eersten regel te strijden! Moet dan alles per se worden vergroot om voor den lezer waar te zijn?

Ik ben niet coquet, wanneer ik mij verdedig tegen mijn schrijverschap; de eerste coquetterie van het schrijven ligt achter mij, met le plaisir de se voir imprimé. Ik loochen ook niet de genoegens van het schrijven, ik loochen zelfs niet den hartstocht van het schrijven, waaraan ik verslingerd ben; platvloersche geesten, die uit mijn woorden de conclusie willen trekken, dat schrijven voor mij een nonchalant, haast katterig amusement is, bezondigen zich weer aan de vergrootingsmanie, die alle dingen 'des geestes' pompeus etaleert om ze zichtbaar te maken. Maar ik heb te vaak aan het schrijven getwijfeld, om nog langer de vlijt en het mysterie van het 'vak' te kunnen voorwenden; ik voel geen spoor van gemeenschap meer met mijn medeleden van het schrijversgilde, ook niet met hen, die met mij jong waren en zich gelijktijdig aan de litteratuur begonnen te vergrijpen. Was vroeger, enkele jaren geleden nog, het schrijven een teeken, waaraan wij elkaar herkenden, thans vraag ik mij bij een ontmoeting met een schrijver aanstonds af: wat verbergt hij door zijn noeste vlijt aan letters besteed, hoe kan hij het verdragen onder zijn medemenschen rond te waren als een mysterie?

Want voor een mysterieus wezen verslijten ons nog altijd de nietschrijvers, ook zij, die ons het meest verachten, ook zij, die de intelligentste lezers zijn en wien slechts door een betrekkelijk toeval de weg tot het schrijven werd afgesloten. Nog altijd ligt over het schrijven iets van den middeleeuwschen glans, van het privilege der clerken, die een vak geleerd hebben buiten het bereik van den gemeenen man; en waar thans het schrijven als handwerk binnen het bereik van allen ligt, zoeken de clerken hun privileges te handhaven door het schrijven als litteratuur of als wijsbegeerte met ondoordringbare mysteriën te omgeven. Ik ken het zelf al te goed, dat genoeg: zich door een jargon af te sluiten van de rest der wereld, zich te vermeien in schoone of geleerde woorden, die mij doen vergeten, dat het schrijven eigenlijk een goedkope techniek is. Wij schrijvers voelen ons van het begin van onze loopbaan af bedreigd door de algemeene toegankelijkheid van ons uitdrukkingsmiddel; wij hebben geen schildersacademie bezocht, geen contrapunt gestudeerd, wij hebben ons zelfs niet in bochten gewrongen als onze beste afnemers, de acteurs, kortom, wij zijn eigenlijk zonder techniek en derhalve zonder natuurlijk verdedigingswapen tegen de onbescheiden blikken der leeken: het kost ons moeite, een schijn van vaksuperioriteit te veroveren op onze collega's van het kantoor, die dag in dag uit achter hun schrijfmachines onberispelijke zakenbrieven componeeren. En wij weten dat; vandaar, dat wij terugverlangen naar den tijd, toen het schrijven nog werkelijk een techniek voor ingewijden wàs! Toen het afschrijven van een handschrift nog een leven vergde, en geduldige, kunstvaardige toewijding aan een langzaam penseel, toen de analphabeet regel was en de schrijver de met bewondering aangegaapte acteur van een geheimzinnige werkelijkheid, toen, artistieke en philosophische broeders, waren wij onzen prijs waard! Nù dringt het publiek te snel in onze mysteriën door en zijn er paardemiddelen noodig om aan die indiscretie althans grenzen te stellen.

Men ziet het: pure economie drijft de schrijvers op een hoop. Zij moeten zich onderscheiden, terwijl hun runen hun magische kracht hebben verloren; en daarom buiten zij alles uit, wat zij aan onderscheidingsmiddelen kunnen opsporen. Zoo meenen zij, dat zij niet om winstbejag schrijven, als kantoorklerken; of zij gelooven in vollen ernst, dat de taal speciaal voor hen wonderen achterhoudt. Zij gelooven aan 'woordkunst' en 'taalmagie'; de wetenschappelijken en de filosofen onder de schrijvers reserveeren voor zich een bijzondere geheimtaal; clerken contra klerken, men lette op de spelling... Met gefronst voorhoofd loopen al deze schrijvers argwanend langs de grenzen van de hun toekomende gebieden; zij monsteren elkaar welwillend of minachtend, naar gelang van de omstandigheden en verhoudingen, en zij worden hysterisch, wanneer een onbescheidene aan één hunner zorgvuldig gecultiveerde privilegiën waagt te raken. Intusschen leveren zij hun werken af: hun porties woordkunst, hun armoede van geest, die door het accent van de zingende zaag moet worden goedgeemaakt, hun zooveelste inleidingen tot de wijsbegeerte. Zij verbergen zich achter hun werkstukken door hun strijd tegen den toon van den eersten regel te maskeeren met de illusie der objectiviteit; een boek moet voor zijn lezers verschijnen met het technisch effect van een schilderij; het moet gevernist en ingelijst worden geëxposeerd, met de charmes van het mysterieuze atelier nog aan zich... het schrijversatelier, dat niet bestaat, omdat het geen andere technische attributen heeft dan een pen, inkt en papier! Het schrijversatelier wordt gefingeerd, telkens en overal weer; het moet den lezer worden gesuggereerd, en met des te overtuigender hypnotische gebaren, omdat het de gedaante heeft van een ordinaire leekenschrijftafel! Weg met die ordinaire tafel, dat verraderlijke allemansvloeiblad, dat potje Parker Duofold kantoorinkt! Suggereert mysteriën, drijft de koersen der runen en hiëroglyphen op, houdt taai vast aan het privilege der clerken! Fronst uw wenkbrauwen, dichters, professoren en beroepswijzen, en vergeet even uw

onderlinge twisten: tum tua res agitur paries cum proximus ardet! Vertaald: het fronsen is een gemeenschappelijk belang!

En met dat al: het schrijven blijft de goedkoopste, gemakkelijkste kunst, ergo de meest vulgaire kunst, waarvoor men geen academie en conservatoria kan oprichten; om te schrijven heeft men geen Maecenas en zelfs geen onbetaalbaren diligent noodig, men kan toe met wat verwerkte lompen en een uiterst stijf soort penseel, een vulpen. Heeft deze onschatbare economische voorsprong den schrijver niets te zeggen? Heeft hij dan geen gevoel voor symboliek, dat hij de goedkoopte van zijn 'kunst' altijd zoo op den achtergrond dringt?... Maar de schrijver hèeft, op dit punt, geen gevoel voor symboliek; hij wil 'duur' zijn, hij wil zijn techniek en zijn geheimen hebben; hij acht het beneden zijn waardigheid, economisch te zijn. Hij ziet niet meer, dat alle kinderen schrijven, terwijl er geen tien op de honderd muzikale of picturale talenten bezitten; hij zelf gaat schrijven als een kostbare uitzondering, omgaand met de taal als hanteerde hij porselein; en in plaats van zich het voorrecht der verstaanbaarheid met begeerige handen toe te eigenen, werpt hij het weg om met woorden te schilderen en te zingen! Zoo ontstaan de hemelsche gedichten van Keats en Shelley, zoo komen de complete meesterwerken in de wereld.

Ik herken mijzelf niet meer. Er was eens een tijd, dat die meesters in het 'schoonschrijven' mij vertegenwoordigers eener bijzondere geestes-aristocratie toeschenen, dat ik mij zelfs verbeeldde, dat zij aristocratische verleiders waren; ik kende toen de dichters alleen uit de litteratuur, ik had nog niet genoeg dichters ontmoet. Ik had nog niet genoeg nagedacht over de realiteit der verleiding; mij verleide niet de verleiding zelf, maar de schoone schijn der verleiding. Dichters treden op met verleidingsmiddelen, waarvan men veel leeren kan, onder meer ook, hoe men door hardnekkig te blijven zingen veel kan verbergen en toch diepen indruk maken op een heilsbegeerig publiek. En andere, openhartiger dichters:

zijn zij eigenlijk wel dichters? Maken zij zelf, in humoristische oogenblikken, wel aanspraak op dien verheven titel?... Ik heb nu veel dichters ontmoet, ook van het genus der zwevende arenden; maar wat ik op zijn best onder al die majesteit vond, was dicht bij den beganen grond, was 'entre nous'. De arenden onder de dichters, de goddelijke Shelley's, handhaven zich niet op hun rotstoppen, wanneer men die toppen onbescheiden waagt te frequenteeren. Zij kunnen goede vrienden en interessante menschen blijken: hun dichterschap verdwijnt met de nabijheid, of liever, het wordt één van de honderden aspecten, waaronder hun persoonlijkheid kan worden gevangen, en in negen en negentig van de honderd gevallen niet het belangrijkste aspect...

Mijn geloof in de meesterwerken met den olympischen glans is verstoord; misschien ben ik zoo ruw gedesillusioneerd, dat ik een overdreven wantrouwen ben gaan koesteren tegen werken, die met dien schijn van olympische verhevenheid en objectiviteit de ordinaire schrijftafel verlaten; misschien doet men Goethe onrecht, wanneer men hem liever en pantoufles bij Eckermann dan op een symbolischen Pegasus bij Faust aantreft. Misschien... maar het doet ook weinig ter zake, of men de doode genieën onrecht doet; het is de vraag, of zij zelf gesteld zouden zijn geweest op het 'recht', dat hun dagelijks wedervaart van de zijde der litteratuurhistorici, vangers van kunstarenden bij uitnemendheid. Ik wil zelfs een genie zien bewegen - bewegen achter den starren volledigheidsschijn, dien het ons heeft voorgetooverd in zijn meesterwerken; ik aanvaard niemands groote en schoone woorden, voor ik hem duidelijk gebogen heb zien zitten over zijn schrijftafel, schrijvend aan zijn verkapte mémoires. Ik moet den mémoireschrijver voor mij hebben ook in de verhevenen, ook in de verwrongen, ook in de martelaren en heiligen; er zijn te veel verheven, verwrongen en hysterische poses in het heden, om maar aanstonds aan al die mirakelen in het verleden te gelooven; het mag sommigen aangenaam stemmen, modellen à la Carlyle (of laten wij iets listiger zijn: à la

Ludwig) voor oogen te hebben, mij boezemt de traditioneele 'held' evenveel afkeer in als het schoolmeesterlijke 'genie'. Ik vraag zelfs om... den mémoireschrijver in den mémoireschrijver, en dit in het bijzonder aan biechtelingen van de allure Jean Jacques Rousseau. De leugenachtigste individuen, tot groote politici toe, hebben op hun ouden dag mémoires geschreven, omdat zij zich verveelden en den dood niet zonder den schijn van een 'welbested leven' konden afwachten; zoodat mémoires van bepaalde grijsaards op zijn minst even verdacht zijn als de verheven poëzie van twintigjarigen en de style Louis XIV. Boven de zeventig wil men al te graag zijn leven biechten, maar zelden anders dan als oude rot Soleil!

Het schijnt voor tallooze menschen moeilijk te zijn zich te verzoenen met de gedachte, dat meesterwerken, waarom de classiciteit een valschen maar indrukwekkenden glans heeft gesponnen, afkomstig zijn van medemenschen, die aan geen enkel biologisch aanwijsbaar structuurverschil onderhevig waren. Blijkbaar acht men het beleedigend voor zichzelf om niet op één of andere wijze aan wonderbaarlijk bevoorrechten te gelooven, die dus ook per mirakel konden scheppen uit het niets; men wil deze genieën dan nog wel een aantal ritueel vastgestelde stuiptrekkingen toestaan, die aan de baring van het meesterwerk voorafgaan, maar men wil het genie vooral niet als medemensch en zijn werk niet als mémoires. En daarom krijgt iemand op een zeker tijdstip des levens genoeg van de officieele genieën, of zij nu van Schopenhauer dan wel van Emil Ludwig afstammen, en in het bijzonder van de muziekgenieën, die altijd gelauwerd worden door de critici van een zeker allooi; hij krijgt er een boosaardig plezier in, al dat schijnbaar volledige en harmonische en heroïsche te gaan verkleinen en verscheuren en verburgerlijken. Dan zien de heldenvereerders u misnoegd aan en zij mompelen iets van: 'dat het genie wel banaliteiten geleefd heeft, maar dat juist de vonk van het genie...' En dan is men, opnieuw tot hun groote verbazing, bereid dat aanstonds toe te geven;

het ging immers niet om de genieën, het ging erom, definitief verlost te worden van den classiciteitswaan, van het gefingeerde genieën-atelier, dat een burgerlijk werkvertrek pleegt te verbergen.

Ik zoek de mémoires op, omdat ik de spijsvertering der ideeën wil zien onder de schijnsolide, glanzende opperhuid van het werk, omdat het werk altijd meer verbergt dan het onthult, wanneer men het neemt als werk en niet als masker. Ik geef daarom de voorkeur aan boeken, die de sporen van het onvolledige en aanvankelijke durven dragen, en aan schrijvers, die zich sterk genoeg gevoelen om den schijn van harmonie en objectiviteit opzettelijk te vermijden. Het is verrukkelijk, de spijsvertering oprecht te hooren werken, de omzetting mee te maken, als invité (en niet als spion!) aanwezig te zijn bij een zoo weinig officieel schouwspel; het is weldadig, als iemand u niet met een masker van schoonheid of wijsheid, maar met zijn eigen, voortdurend beweeglijke trekken tegemoetkomt; en hoe vaak overkomt u dat onder litteratoren en filosofen? Hoeveel voorwendsels hebben zij niet uitgevonden, om u bij voorbaat dat beweeglijke gezicht te onthouden en u met een (soms alleszins geslaagd) masker te overrompelen! Zij willen u, zonder eerst zichzelf als Jansen of Pietersen te introduceeren, op het lijf vallen met hun schoonheden en wijsheden; zij hebben bijzonder veel haast, om over hun persoonlijke res gestae heen te stappen en terecht te komen bij hun theoretische res gestae. Zij dwingen u tot spionage, omdat zij het vrije onderzoek niet wenschen toe te staan; zij dwingen u tot wantrouwen zelfs in hun eerlijkste theorieën en formules, omdat zij tot in hun eerlijkheid tooneelspelers zijn geworden. Want hoe zouden mij de res gestae Jansonii kunnen interesseeren, voor ik weet, wie Jansen is? Of althans een Jansen ontmoet heb, die zich niet moedwillig achter Jansonius verbergt? Over het 'bestaan' van een 'reëelen' Jansen spreek ik nog niet eens, evenmin over een psychologischen of een kentheoretischen Jansen; ik stel mij er voorloopig mee tevreden mij af te vragen, of het schrijversvak soms is

uitgevonden om de spijsvertering der schrijvers te verbergen door een ambtelijk gewaad. Begrijpt men, dat ik op dit oogenblik in mijn leven geen ander boek zou kunnen schrijven dan een boek overlopend van onvolledigheid en aanvankelijkheid? Dat het een eerezaak kan worden, allen schijn van roman-objectiviteit of verhandelingsstijl te laten varen en voor den dag te komen als Jansen? Daarom laten de bekommelingen van velen mijner tijdgenooten mij koud; het aanleggen van wederom een nieuw bloembed in den tuin der nederlandsche letterkunde laat ik voorloopig gaarne over aan hen, die beter kweekers zijn dan ik; voor het schrijven van tijd- en industrieromans, die de spijsvertering bij uitstek goed verbergen achter een veel pompeuzer Collectieve Spijsvertering, kan men bovendien altijd gegadigden in overvloed vinden; ook het elastieken probleem van de goddelijkheid der poëzie en het kunstgehalte van het essay interesseert mij nog slechts... machiavellistisch, als doorgang naar andere problemen.

Een schrijver wordt brutaler, na zijn dertigste jaar, als hij ten minste op dien leeftijd nog geen penny-a-liner is geworden, om met de pen het brood te verdienen, dat hij op geen andere manier verdienen kon. Hij heeft langzamerhand geleerd, niet te hoog meer op te zien tegen het handwerk, hij heeft te veel vrienden aan het handwerk verloren, om nog overmatig eerbied te hebben voor een vak, dat menschen verslindt om er ambachtslieden voor terug te geven. De 'geheimen' van het vak bespreekt hij niet meer met zooveel ijver als vroeger; de geheimen, waarover men zooveel spreekt, zijn gewoonlijk al lang trucs gebleken, en over de werkelijke geheimen kan men beter zwijgen, zelfs zonder een geheimzinnig gezicht.

Een schrijver wordt brutaler... als genieën, litteratuur en officieele wijsheid hem althans niet voor dien tijd zulk een afkeer van het 'vak' bezorgden, dat hij verstomde en voorgoed opbrak uit een milieu, waaraan niets hem meer bond...

*